

Vojko Devetak

OPĆI POGLED NA LITURGIJU KAO SUSRET S BOGOM

Liturgija je po svojoj naravi susret s Bogom po Kristu u jedinstvu s Duhom Svetim u zajednici Crkve. Taj se susret zbiva pod velom znakova. To su osjetni znakovi svetih stvarnosti koje ne dolaze direktno pod osjetila.

Sam Gospodin je odredio put susreta i put spasa te njegovim sljedbenicima ne preostaje drugi izbor već prihvatiti taj put koji nam je pokazao. Bog je mogao odrediti i drugi način susreta bez posredovanja vidljivih znakova, bez osoba i bez stvari. Međutim, On je odredio da put kojim se Bog saopćava ljudima i kojim ljudi idu k Bogu bude preko ljudi i osjetnih stvari. Prototip tog pravila je utjelovljena Riječ, Isus Krist, Bogočovjek.

Sjetimo se npr. susreta između Krista i slijepca. »Isus je čuo da su slijepca izbacili iz sinagoge te mu reče kad ga susrete: 'Vjeruješ li u Sina Čovječjega?' On mu odgovori: 'Tko je, dakle, Gospodine, da vjerujem u njega?' Već si ga vidio — reče mu Isus. — To je onaj koji s tobom govori'. 'Vjerujem, Gospodine', odgovori i *pade pred njim ničice*« (Iv 9, 35—38).

Ovo pripovijedanje pokazuje da dozrijevanje vjere u intimnosti duše uvijek prati vanjsko očitovanje tog uvjerenja. Slijepac povjerovavši u Krista spontano se pred njim prostire i klanja.

Isto tako i susret koji se zbiva u liturgiji nije samo kompleks znakova koji dolaze odozgo i u kojima Krist biva prisutan. Sigurno je da se u prvom redu Kristovo ulaženje u ljudski život zbiva preko osjetnih znakova, ali liturgija je i onaj vanjski izraz nutarnjeg stava što ga kršćanin mora zauzeti i imati.

Liturgijski susret u isto vrijeme je plod božanske inicijative koja fiksira znakove susreta i plod ljudske inicijative koja odgovara. Nema sumnje da se te dvije inicijative — božanska i ljudska — ne mogu postaviti u isti plan. Božja inicijativa čini liturgijski znak efikasnim, sposobnim da spasa. Međutim, spasenje koje nam Bog nudi nije nametanje već poziv kojeg treba primiti s punim shvaćanjem i potpunim predanjem, jer nas Bog bez nas ne spasa. Dakle, u liturgijskom susretu djeluju Bog i ljudi: Bog koji zove i ljudi koji odgovaraju.

Taj susret ne zbiva isključivo u duhu, u pažnji duše. Ljudska narav zahtijeva da se ono što se osjeća u intimnosti duha očituje i na vani. Nema sumnje da je vanjski znak laž ako ne izriče ono duboko ljudsko; ali znak može i želi navani spontano i iskreno izraziti, prevesti nutarnju intimnost.

Prihvatiti osjetni obred zahtijev je Duha Svetoga koji boravi u kršćaninu i potiče ga da svoju molitvu i klanjanje izrazi vanjskim oblicima koje je stvorila liturgija. Duh koji u nama živi »posreduje za nas neizrecivim uzdisajima« (Rim 8, 26) i čini da pronađem autentične, konkretne i prave izraze prema mjeri našeg shvaćanja. U tom slučaju liturgija nije toliko nalaganje odozgo već više naša spontana inicijativa koja odgovara Božjoj inicijativi. Naša reakcija na Božju akciju. Poticaj što ga je u nama probudio Duh Sveti usklađuje intimnost duha s vanjskim izrazima i znakovima koje je Crkva fiksirala. Tako su vanjsko i nutarnje bogoštovlje u stalnom recipročnom odnosu.

Liturgija sadrži *dvostruko, silazno i uzlazno, gibanje*. Bog se pod velom znakova u Kristu prigiba ljudima, dolazi im u susret noseći svoje darove i božanski život. Ljudi pak po Kristu prenose i uzdaju Bogu hvalu i slavu. Stoga veli Sabor da je »liturgija vršenje Kristove svećeničke službe: u njoj se pomoću vidljivih znakova i, na način pojedinome znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje« (SC 7).

Liturgija je, dakle, čin Boga i čin čovjeka; dijalog Boga i čovjeka; susret Boga i njegova puka. Taj dvostruki aspekt, kojeg inače predpostavlja svaki susret, nalazimo u svim sektorima liturgije, jedan s drugim nerazrješivo se isprepleće i zajedno ostvaruju u svakom liturgijskom činu. To nije direktan susret s Bogom, već susret po posredniku Kristu koji pod velom vidljivih znakova vrši svoje svećeništvo, posvećuje ljude, obuhvaća ih u bogoštovlje koje skupa s njima iskazuje Bogu.

Kristova prisutnost u liturgijskim susretima i činima je ono što liturgiju čini nenadomjestivom snagom na planu posvećenja i slavljenja Boga. Liturgija je zapravo ono isto bogoštovlje što ga je Krist za vrijeme svog zemaljskog života iskazao Ocu, i od toga nema većeg bogoštovlja. Liturgija upravo po Kristovoj prisutnosti posvećuje ljude i tako ih postavlja u uvjete da se mogu susresti s Bogom i dati mu ono bogoštovlje i ono klanjanje »u duhu i istini« koje Otac želi naći u svojoj djeci — ljudima.

Liturgija je činjenica u kojoj se pomoću vidljivih znakova ostvaruje sveti susret, bogoštovlje i posvećenje ljudi i to na način koji je svojstven ljudima (SC 7). Bitni elemenat liturgije i crkvenog bogoslužja je upravo taj karakter znakovitosti, jer se liturgija baš po tome razlikuje od vanliturgijske pobožnosti. Vanjski liturgijski oblici nisu nekakva etiketa već izraz, znak, utjelovljenje nutarnjeg zbivanja, nutarnjeg događaja. Nutarnji intimni i nevidljivi događaj susreta Boga i puka odvija se pod velom osjetnog čina, u vanjskim vidljivim obredima, znakovima i simbolima.

Sam Krist i njegova Crkva izabrali su vidljive znakove, obrede, kretanje, riječi kojima se liturgija služi da označi nevidljive božanske stvarnosti. Tako u liturgiji postoji ono što je ustanovljeno božanskom Kristovom voljom, što je nepromjenljivo; ali postoji i odraz tog nepromjenljivoga što je Kristovom znaku dodala Crkva koje je karakterizirano pokretljivošću crkvenog razvoja. To nije stavljeno jedno uz drugo već se sve intimno povezuje u jedan efektivni sakramentalni znak.

Liturgijom se nazivalo onaj vanjski, vidljivi elemenat, tj. kompleks obrednih propisa. Obred se često shvaćao kao koreografija sakramenta, njegovo svečano i službeno zaodijevanje. Takvim poimanjem isključen je onaj intimni i životni elemenat liturgije. Naime, liturgijski su obredi samo odijelo koje zaodjeva snagu i život. Promatrati samo vanjštinu značilo bi liturgiju degradirati na puki, prazni ritualizam koji bi bio sam sebi svrhom. U tom slučaju liturgija bi naličila magičnom formalizmu poganskih religija. Nije se adekvatno naglašavalo karakter znaka i sakramentalni finalitet liturgije, kao homogenost i nutarnju puninu značenja spasonosnog čina u djelovanju Crkve, da je to obnovljena i ponazočena Pasha sa svom svojom učinkovitošću. U tom smislu je djelovao Krist na Zadnjoj večeri. Stoga saborska propozicija u cjelokupnom liturgijskom činu gleda znak aktivne i aktualne Kristove prisutnosti te liturgijski obred definira »sakramentalnim«. U liturgijskom životu vrši se djelo spasa, otvoreno je Pashalno otajstvo da se u nj mogne ucijepiti svaki čovjek koji prijanja s vjerom (SC 6). Liturgijski je čin oživljen Kristovom prisutnošću koji »posredstvom vidljivih znakova« nastavlja svoje svećeništvo (SC 7). Liturgijski tekstovi i obredi označavaju svete stvarnosti (SC 21).

Liturgijski znakovi prezentiraju čovječstvo Riječi kao »sredstvo spasa« (SC 5), kao mjesto novoga i vječnoga spasenja, kao bogoštovlje i pomirenje. »Vidljivost i osjetnost liturgijskog obreda postavlja se na liniju vidljivog i osjetnog Kristova čovječstva čiju prisutnost i djelatnost — na neki način — daju prostor i vrijeme i prema tome njegovu neprekidnu povijesnost. Posredstvom znaka širi se povijest spasa koja je utemeljena na Kristu koji vremensko-prostornim granicama obrednog čina ne biva sužen, već on obredni čin transformira u svoj konkretni čin, u određenu i posrednu gestu milosti«. Obredni čini čine vidljivim i osjetnim spasonosni susret.

Sveti znakovi prenose Kristovu prisutnost među nas i u nas, pa ih u tom smislu imamo prihvatiti jer su otajstveni znakovi milosti i izraz naše sukladnosti i odgovora. Naše vanjsko liturgijsko vladanje treba biti plod nutarnjeg dinamizma kojeg pokreće Duh Sveti. »Vjera, živa vjera — reče sv. Augustin — je ona koja me navodi da padnem na koljena pred oltarima moga Boga ili da u molitvi uzdižem ruke i oči prema nebu«.

1. Sakramenat - najautentičniji susret

Kristovo svećeničko djelovanje uz suradnju Crkve pomoću kompleksa osjetnih znakova ostvaruje najautentičniji sakramentalni susret između

Boga i čovjeka. Intimno jedinstvo znakova-kretnja, znakova-riječi, znakova-elemenata sačinjava obredni liturgijski čin koji ostvaruje nevidljivu božansku stvarnost svetog susreta. Osjetni liturgijski čin koji je ujedno znak Kristove prisutnosti naziva se sakramentom. »Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum« (»spojiše se riječi i elemenat i nastala sakrament«), veli sv. Augustin. Sakrament je sveti znak susreta.

Kristovo pashalno otajstvo uprisutnjuje se na poseban način u sakramentalnom znaku i stoga su sakramenti najbitniji momenti liturgije. Tu se preko vidljivih znakova ostvaruje puni susret. Krist po sakramentima sebi pridružuje udove svoga Mističnoga tijela i s njima skupa nastavlja iskazivati najveće bogoštovlje. Zbog toga su osjetni znakovi kršćanskog obreda sakramentalni, to je sakramentalnost izražena u obrednoj formi.

U vlastitom smislu postoji samo jedan jedini autentični sakrament koji u vidljivom liku saopćava božansko: to je Bogo-Čovjek, Isus Krist i njegovo ljudsko-božansko djelovanje. Utjelovljenje Riječi, susret božanskog i čovječanskog u osobi Krista otvorilo je sakramentalnu ekonomiju. Sve more milosti koje proistječe iz presvetog Trojstva i doseže čovječanstvo povjereno je Riječi koja je postala tijelo. »Svi mi primismo od njegove punine« (Iv 1, 16).

Na taj prvi i temeljni sakrament, koji je Krist, nadovezuju se svi ostali sakramenti ekonomije spasa, a na prvom mjestu Crkva koja je bitno sakramentalna stvarnost. Budući da je Crkva nastala od Krista, i ona ima analognu »teandričnu« strukturu: preko svog vidljivog aspekta prenosi spasonosnu Kristovu snagu. »Ona je po svojoj naravi ljudska i božanska (teandrična); vidljiva i nevidljivim stvarnostima obdarena« (SC 2). Crkva je veliki sakramentalni znak iz kojega zrači svaka spasonosna snaga. Kristova djela, ukoliko su povijesna, završena su, ali ukoliko su teandrički čini (božanski čini u ljudskoj dimenziji) ili otajstva, traju efikasno kroz vrijeme u sakramentalnim znakovima.

Crkva, kojoj je Krist povjerio sve blago milosti, prenosi Kristovu snagu na ljude što ostvaruje njihov susret s Kristom. Mjesto susreta su sakramenti u kojima se »jedno vidi, a drugo shvaća« (»aliud videtur, aliud intelligitur«). Prenosjenje božanskog života ljudima i povratak ljudi k Bogu zbiva se utjelovljenim putem, putem znakova.

Znak sam za sebe ne znači ništa, niti što govori, niti što prioćuje. Znakovi se moraju međusobno povezati, posebno pak povezati se s najvažnijim znakom: riječi, sakramentalnom riječi. Sakramentalna je riječ efikasna riječ po kojoj Bog dovršava ono što je navjestio i daje ono što je obećao. U sakramentu naviještena riječ postaje čin. (Zbog toga se u slavljenju sakramenata najprije naviješta Božja riječ, a zatim se ta riječ primijenjuje u podjeli sakramenta, gdje postaje djelo.) Tako npr. polijevanje krsnom vodom ili, još konkretnije, uranjanje pa izranjanje iz krsne vode, po sebi ne označava svrhunaravnu stvarnost, a još manje sudjelovanjem u Kristovom umiranju i uskrsavanju. Međutim, riječi »Ja te krstim u ime Oca i

Šina i Duha Svetoga« tim kretnjama i toj vodi daju značenje da krštenik participira u Kristovu pashalnom otajstvu. Slično je i sa svim ostalim sakramentima. Riječ se spaja s počelom i oblikuje sakramenat.

Sveti Toma uspoređuje dostojanstvo sakramentalne riječi s dostojanstvom utjelovljene Riječi: Zajedničko je svim sakramentima da se sastoje od riječi i tjelesnih stvari, kao i Krist, tvorac sakramenata, Riječ koja je postala tijelo. I kao što je Kristovo tijelo posvećeno i posjeduje moć posvećivanja po Riječi s kojom je sjedinjeno, tako su i sakramentalni elementi posvećeni i imaju moć posvećivati po riječima koje su nad njima izrečene. Spojiše se riječ i elemenat i nastala sakramenat.

2. Susret preko svetih znakova

Čitava liturgija i svaki njezin dio ima vrijednost znaka. Bog hoće da se odnosi između njega i ljudi odvijaju preko znakova i da se preko njih ostvaruje sveti susret, proizvodi milost i spasenje.

Promatranje vanjskog aspekta liturgije površnog promatrača može zavesti na krivi put. Može pasti u pogibelj da ne shvati duboku stvarnost liturgije, da obrede promatra magijski, a protagoniste liturgije kao lutke bez duše. Da bi se shvatio smisao liturgijskih znakova, treba se uteći vjeri.

Što je to znak?

Liturgija je činjenica u kojoj se pomoću vidljivih znakova ostvaruje bogoštovlje i posvećenje ljudi, i to na način koji je svojstven ljudima. Osjetni znakovi označuju svete stvarnosti koje ne dolaze direktno pod osjetila. Vanjski liturgijski oblici nisu nekakva etiketa već izraz, utjelovljenje, znak nutarnjeg zbivanja. Nutarnji, intimni, nevidljivi događaj Boga i ljudi zbiva se pod velom osjetnog čina, u vanjskim obredima, znakovima i simbolima.

Znak nije neka stvar koja stoji sama za sebe. Da bi nešto bilo znak nečega, treba da jedna osoba da znak drugoj osobi. Znak sadrži neki odnos, kao što je odnos uzroka i učinka, sadrži međusobno djelovanje kojim se nešto saopćava. Znak je elemenat pristupačan osjetilima kojim se drugome saopćava neko značenje, a onaj koji znak prima shvaća što taj znak označuje. Tako npr. zna da je u obredu »cjelov mira«, stisak ruke, znak pomirenja, a ne samo konvencionalni pozdrav.

Znak našem duhu saopćava nešto što je nevidljivo i skriveno, što kao takvo izmiče našim osjetilima. Znak u isto vrijeme i pod različitim aspektima otkriva označenu stvar i ujedno je skriva, stoga treba iznad znaka otkriti ono što on označava. Osim svoje fizičke stvarnosti koja je neposredno shvatljiva, znak označuje još nešto dubljega. To dublje značenje i smisao daje znaku osoba ili zajednica koja iza njega stoji. Po značenju razlikuju se:

a) **Prirodni znakovi.** To su stvari koje imaju svoje naravno značenje koje im je prirodno i neovisno od ljudske volje. Takvi znakovi imaju univerzalni karakter, npr. dim je naravni znak vatre, krik boli itd.

b) **Slobodni znakovi.** To su znakovi koje su ljudi izabrali da označe stvarnosti s kojima nemaju nikakvog prirodnog odnosa, npr. crnina je znak žalosti, drugdje je bjelina znak žalosti, naklon je znak poštovanja, itd. Ti znakovi u mnogočemu ovise o etnološkom i kulturnom ambijentu i po svojoj naravi nemaju univerzalni karakter. Da bi spoznali njihovo značenje, nužno je znati nakanu onih koji su ih izabrali ili civilizaciju u kojoj su nastali.

Tip liturgijskih znakova.

Liturgijske znakove ustanovio je Isus Krist (npr. materiju i formu sakramenata) i Crkva koja je od njega primila vlast. Prema tome, ti znakovi potpuno ovise od Krista i Crkve. Stoga je jasno da se u liturgiji ne radi o čisto naravnim već o slobodnim znakovima. Da bi se shvatilo njihovo značenje, treba znati nakanu koju su imali Krist i Crkva kad su ih uveli. Oni su, naime, htjeli da dotični znakovi, izražavaju ne bilo koje nego točno određene stvarnosti. Da bismo spoznali značenje konkretnih znakova, neophodno je potrebno proučavanje njihova podrijetla i razvoja.

Birajući znakove ni Krist ni Crkva nisu stvorili jedan potpuno novi simbolizam, već su vodili računa o prirodnom značenju dotičnih stvari i obreda. Prirodni znakovi na temelju svog prirodnog karaktera dobili su novi religiozni sadržaj. Tako npr. voda, koja je naravni znak pranja i čistoće, po Kristovoj volji postala je liturgijski znak duhovnog pranja; kruh, naravni znak hrane, u liturgiji postaje sakramentalni znak duhovne hrane.

Osim toga, Krist i Crkva preuzeli su već postojeće znakove svog ambijenta i prenijeli ih u liturgiju. Krist je npr. preuzeo obred Ivanova krštenja koji je simbolizirao ulazak u hebrejsku sektu; okvir hebrejske pashalne večeri poslužio je Kristu za ustanovljenje Euharistije. Starozavjetno polaganje ruku, mazenje uljem također je kristijanizirano, kao što je slučaj i s nekim poganskim praksama, npr. ophodi. To je i danas praksa Crkve, osobito u misijskim krajevima.

Teologija liturgijskih znakova.

Liturgijska znakovitost ima svoje teološko obrazloženje. U liturgiji Bog se objavljuje i susreće s ljudima na način koji je pristupačan i prikladan konkretnom čovjeku. Čovjek redovito nešto shvaća i spoznaje po osjetilima, pa i s Bogom i nevidljivim svijetom dolazi u kontakt preko vidljivog svijeta i osjetila. Stoga i Bog preko ljudskih osjetila, ljudskih riječi, osjetnih pojava izražava svoju prisutnost i svoju djelatnost.

Sjetimo se susreta Boga i Mojsija na gori Horebu u znaku grma koji gori a ne izgara (Izl 3, 1—6). Gorući grm je tek jedan slučaj. Povijest spa-

senja neprekidno je praćena takvim i sličnim znakovima koji skrivaju ili objavljuju Boga. Bog se služi posrednicima, prorocima, kraljevima (Samuel, David), ulazi u život ćovječanstva preko stvari koje djeluju u njegovo ime, sredstvima u kojima se on skriva da bi bio prisutan (starozavjetni Hram). Samo »s one strane« Bog će nam se otkriti neposredno i bez tajni (I Iv 3, 2), »sad vidimo u ogledalu, nejasno, a onda ćemo licem u lice« (1 Kor 13, 12).

Isus Krist nam se na autentićan naćin predstavlja kao znak Boga. Temelj specifićno kršćanskog znakovnog karaktera liturgije nalazi se upravo u Kristu, u Utjelovljenju. Za one koji nemaju vjere Krist je ćovjek kao i svaki drugi, za one pak koji vjeruju Krist je živi znak Oca, vidljivo oćitovanje Božje ljubavi meću ljudima. U Kristu se oćitovao božanski život i postao vidljiv i opipljiv ljudskim osjetilima: nevidljiva Rijeć postala je tijelo i možeme vidjeti njezinu slavu (Iv 1, 1—3, 14). Stoga je Krist na poseban naćin veliki znak. Njegova tjelesnost otkriva i ujedno božansku osobu. U njemu je materijalno-tjelesno postalo subjekt božanske stvarnosti i snage. Zahvaljujući Utjelovljenju sve materijalno i tjelesno je posvećeno i postalo nebeski znak, uzdignuto do svetoga, ćak do sakramentalnog znaka.

Budući da je Krist poslije Uzašašća postao nevidljiv, znakovni karakter njegova pobožanstvenjena ćovještva, po njegovoj volji, prešao je na svete liturgijske znakove. Pod velom svetih i efikasnih znakova posvećenja nastavlja se, ostvaruje i uprisutnjuje povijest spasenja. Kristova osoba i njegovo djelo spasa ljudima su dokućivi zahvaljujući sakramentalnim osjetljivim znakovima. U tim znakovima prisutna je i djeluje ista božanska efikasnost s kojom je bilo obdareno Kristovo ćovještvo. Zahvaljujući Utjelovljenju liturgijski obredi, rijeći, znakovi; materijalne stvari (vino, voda, kruh); ljudski vidljivi ćini (polijevanje, mazanje, polaganje ruku) oznaćavaju Kristovo spasilaćko djelo, i uprisutnjuju ga.

Smisao liturgijskih znakova.

Osnovni smisao liturgijskih znakova tumaći nam izreka sv. Augustina: »aliud videtur, aliud intelligitur« (jedno se vidi, drugo se shvaća).

Liturgija se sastoji od mnogo raznih znakova: liturgijska zajednica je znak (Mistićnog Kristova tijela), znak je proglašenje Božje rijeći, njezino tumaćenje, pjevanje, prinošenje darova, blagovanje, polijevanje, stajanje itd. Ti pak znakovi nisu samima sebi svrha (npr. jesti da se utaži glad, pjevati jer mi se svića). Ti osjetljivi znakovi nisu drugo već elementi koji svetim obredima daju božansko znaćenje. Materijalni znakovi finalizirani su po svojoj funkciji znaka (npr. jesti euharistijski kruh da bi se sjedinili s Kristom). Obredni ćini i znakovi u svom vlastitom duhovnom znaćenju uvijek ukljućuju vrijednost koju im da je vjera.

I ljudski društveni život pun je osjetnih znakova koji su od kapitalne vaćnosti za ljude koji žive u zajednici i mećusobno opće. Tako i kršćanska

liturgija preuzima svoje znakove iz živog ljudskog kontesta i društva te im po vjeri daje novo svrhunaravno značenje. Budući da oni posvećuju ljude, oni su sveti znakovi. Liturgijski simbolizam je doduše vanjština (kao što je uostalom i Krist vanjština), ali su i nutrina jer sadrže nevidljivu božansku stvarnost.

Starozavjetni znakovi i obredi bili su predlika događaja spasa, a novozavjetni ponazočuju i na ljude primjenjuju djelo Kristova spasa. Spasenje koje je Krist već izvršio po obrednim znakovima postaje otajstveno prisutno.

Provizornost liturgijskih znakova.

Liturgijski su znakovi provizornog karaktera. Potrebni su zbog ljudske materijalno-duhovne konstitucije. Samo pomoću njih ljudima postaje pristupačan nevidljivi Bog, Krist i njegovo djelo spasa. Jednoga dana, kad budemo i tjelesno uzeti u božanski svijet, svi će ti znakovi biti suvišni.

Znak svojim velom odvaja i dijeli osobe pa je stoga i ograničeno kontaktiranje preko znakova; međutim, ta odjeljenost budi želju za što dubljom spoznajom i intimnijim sjedinjenjem. Stoga i liturgijski znakovi usmjeruju na blaženo gledanje u budućnosti. Tako je npr. euharistijsko slavlje predosjećaj i anticipiranje Kristova drugoga vidljivoga dolaska. Tada će svaki znak biti suvišan, jer će jedini znak biti Krist, a vjera će ustupiti mjesto neposrednom iskustvu.

Drugi Vatikanski je naglasio da liturgija nije nepromjenljiva niti nedirljiva, već govori o njezinoj promjenljivosti. Liturgijski znakovi su prema tome relativni, promjenjivi i uvjetovani. Krist i Crkva birajući znakove nadahnjivali su se svojim suvremenim ambijentom. Susret s Bogom može se događati na razne načine. S razvojem života išao je i razvoj liturgije. Zbog toga georafska prostornost pokazuje različite liturgije koje je stvorio ambijenat i u kojem su se razvijale.

Imajući ovo u vidu sasvim je shvatljivo da se tijekom vremena i razvojem ljudske misli obredi mogu ukočiti, izgubiti smisao, postati puka formalnost. Imamo za to više primjera: naviještati Božju riječ jezikom koji puk ne razumije; dijalogizirati s pukom okrenutih leđa; »odrješivanje« pokojnika; škropljenje svetom vodom katafalka gdje nema nikoga. Tako isto nelogičnost nametanja evropskog stila obreda, boja, odjeće, pjevanja misijskim krajevima i sredinama koje imaju sasvim drugi stil života nego što je evropski.

Zbog toga Liturgijska konstitucija određuje da liturgijski znakovi trebaju govoriti efektivnim jezikom kao autentični znakovi koji imaju svoj smisao; da se promjene obredi i znakovi koji se mogu shvatiti tek poslije kompliciranog arheološkog tumačenja koji u suvremenom životu nemaju nikakvog smisla; da obredi trebaju biti jednostavni, kratki, jasni i prilagođeni shvaćanju vjernika tako da im općenito ne treba mnogo razjašnjenja (SC 34).